

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny z Wiedzy o społeczeństwie

w kl. VIII SP

OKRES I

ROZDZIAŁ I – ŻYCIE SPOŁECZNE.

Ocena dopuszczająca

Otrzymuje uczeń, który umie:

- wymienić podstawowe potrzeby człowieka;
- wymienić osoby (podmioty, instytucje), które mają wpływ na rozwój młodego człowieka;
- podać przykłady ról społecznych;
- podać przykłady norm społecznych;
- podać przykłady grup społecznych;
- podać przykłady konfliktów społecznych;
- wymienić podstawowe sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie rówieśniczej i w szkole;
- wymienić podstawowe zasady skutecznej komunikacji;
- odróżnić nadawcę od odbiorcy komunikatu;
- podać przykłady sytuacji, w których młody człowiek powinien zachować się asertywnie (zachować dystans, sprzeciwić się).
- podać przykłady więzi łączących członków rodziny;
- wymienić podstawowe oczekiwania społeczne wobec poszczególnych członków rodziny (dzieci, rodziców)
- wymienić podstawowe zadania szkoły,
- wymienić poszczególne typy szkół tworzących strukturę szkolną w Polsce,
- wymienić podstawowe prawa i obowiązki uczniów,
- odróżnić dochody rodziny od wydatków;
- wymienić podstawowe wydatki i źródła dochodów typowego gospodarstwa domowego;
- wymienić podstawowe prawa przysługujące konsumentowi.
- wymienić osoby, u których może szukać pomocy, w przypadku naruszenia praw ucznia.

Ocena dostateczna

Otrzymuje uczeń, który umie:

- wymienić podstawowe kategorie potrzeb człowieka;
- podać przykłady oddziaływania rodziny, szkoły i rówieśników na postawy i zachowania jednostki;
- wymienić podstawowe społeczne oczekiwania wynikające z pełnienia roli dziecka i ucznia;
- podać przykłady norm społecznych obowiązujących w wybranych społecznościach, np. w rodzinie, szkole;
- wymienić podstawowe cechy grup społecznych;
- określić, jakim rodzajem grupy jest grupa koleżeńska;
- wymienić grupy społeczne, do których należy;

- wymienić typowe konflikty występujące w szkole i grupie rówieśniczej;
- podać przykłady postaw/zachowań jednostek wobec konfliktu;
- wymienić podstawowe sposoby rozwiązywania konfliktów społecznych.
- wymienić podstawowe rodzaje komunikacji;
- podać przykłady komunikatów niewerbalnych;
- wymienić czynniki utrudniające wystąpienia publiczne;
- wymienić podstawowe cechy postawy asertywnej.
- wymienić cechy rodziny jako grupy społecznej;
- wymienić potrzeby młodych ludzi, które zaspokaja rodzina;
- wymienić rodzaje współczesnych rodzin;
- wymienić podstawowe prawa i obowiązki dziecka w rodzinie;
- wymienić podstawowe wartości kształtujące życie rodzinne;
- wymienić podstawowe problemy zagrażające prawidłowemu funkcjonowaniu współczesnych polskich rodzin;
- wymienić funkcje, które pełni szkoła,
- odczytać ze schematu podstawowe informacje dotyczące struktury polskiego szkolnictwa,
- przedstawić różne warianty kontynuowania edukacji po ukończeniu szkoły podstawowej;
- określić, kto tworzy samorząd szkolny,
- wymienić formy organizacji życia szkolnego;
- wymienić podstawowe zasady konstruowania budżetu domowego;
- wymienić rodzaje źródeł dochodów gospodarstwa domowego;
- wymienić podstawowe zasady prawidłowo skonstruowanego budżetu domowego;
- podać przykłady łamania praw konsumenta;
- wypełnić typowy formularz reklamacyjny.

Ocena dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- dopasować wskazane potrzeby do właściwych kategorii;
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy potrzebami naturalnymi a społecznymi człowieka;
- wyjaśnić znaczenie słowa *socjalizacja*;
- wyjaśnić, jaką rolę w procesie socjalizacji odgrywa rodzina;
- porównać społeczne oczekiwania dotyczące pełnienia ról dziecka i rodzica oraz ucznia i nauczyciela;
- podać przykłady konfliktu ról społecznych;
- wymienić podstawowe kategorie norm społecznych;
- rozpoznać poszczególne rodzaje grup społecznych;
- wskazać cechy grupy nastawionej na realizację zadania, typowego dla społeczności uczniowskiej;
- podać przykłady korzyści i zagrożeń wynikających z bycia w grupie;
- podać przykłady zasad efektywnej współpracy;
- wskazać dobre i złe strony poszczególnych postaw wobec konfliktu;
- rozpoznać typowe sposoby rozwiązywania konfliktów;
- wymienić warunki prowadzenia skutecznych negocjacji;
- wyjaśnić, czym różni się przekaz werbalny od niewerbalnego;
- wyjaśnić, jaką rolę pełni komunikacja niewerbalna;

- określić nadawcę i odbiorcę przedstawionego komunikatu;
- wymienić zasady, których należy przestrzegać w wystąpieniach publicznych;
- zastosować w praktyce zasady skutecznej komunikacji, np. w wystąpieniu na forum klasy;
- rozpoznać postawy asertywne oraz postawy uległości, agresji i manipulacji;
- wyjaśnić, w jaki sposób rodzina przyczynia się do zaspokajania potrzeb człowieka;
- podać nazwy poszczególnych funkcji rodziny;
- porównać cechy różnych typów rodzin / rozpoznać poszczególne typy rodziny;
- wymienić czynniki sprzyjające zacieśnianiu więzi rodzinnych;
- wymienić instytucje wspierające rodziny w realizacji swoich funkcji oraz formy pomocy rodzinie;
- wymienić działania za pomocą, których szkoła realizuje poszczególne funkcje;
- przedstawić wady i zalety wyboru poszczególnych wariantów dalszej edukacji;
- zaplanować swoją dalszą edukację pod kątem przyszłej aktywności zawodowej (preferencji zawodowych);
- scharakteryzować poszczególne formy życia szkolnego (organizacja, zadania, formy działania),
- rozpoznać przypadki naruszania praw ucznia;
- ocenić (uzasadnić ocenę), czy zaprezentowany budżet gospodarstwa domowego jest prawidłowo skonstruowany;
- wymienić przyczyny powstawania deficytu w budżecie domowym;
- opisać strukturę typowego budżetu domowego;
- napisać reklamację;
- wymienić instytucje chroniące prawa konsumenta;
- wymienić podstawowe zasady, którymi powinien kierować się świadomy konsument;
- ocenić (uzasadnić ocenę), czy zaprezentowany budżet gospodarstwa domowego jest prawidłowo skonstruowany;
- wymienić przyczyny powstawania deficytu w budżecie domowym;
- opisać strukturę typowego budżetu ,zasady.

Ocena bardzo dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- dostrzec i przedstawić zależności pomiędzy procesem zaspokajania potrzeb a rozwojem człowieka;
- przedstawić czynniki mające wpływ na samoocenę człowieka;
- rozpoznać i dopasować wskazane normy społeczne do właściwych kategorii;
- przedstawić pozytywne i negatywne wzorce zachowań funkcjonujące w swoim środowisku rówieśniczym;
- dokonać autorefleksji, wskazać swoje mocne i słabe strony;
- na wybranych przykładach (tekst, ilustracja) dostrzec konflikt ról społecznych;
- wskazać przyczyny i skutki nieprzestrzegania przez jednostkę norm społecznych;
- dopasować właściwe cechy do podanych grup społecznych;
- rozpoznać sytuacje, w których łamane są zasady efektywnej współpracy w grupie;
- porównać konsekwencje przyjęcia określonych postaw wobec sytuacji konfliktowej dla jednostki i społeczeństwa;
- porównać różne sposoby rozwiązywania konfliktów, wskazać ich dobre i złe strony;

- uzasadnić wybór metody rozwiązywania konfliktu społecznego;
- odczytać znaczenie i rolę komunikatów niewerbalnych w zaprezentowanych wystąpieniach publicznych;
- zastosować wybrane komunikaty niewerbalne w wystąpieniu publicznym;
- wyjaśnić, czym się różni debata od dyskusji;
- dostrzec i opisać przykłady łamania zasad dobrej komunikacji;
- wyjaśnić, czym się różni postawa asertywna od postaw: uległości, agresji i manipulacji.
- stosować w praktyce warunki asertywności;
- wskazywać przykłady (rozpoznać sytuacje)realizacji przez rodzinę poszczególnych funkcji;
- rozpoznawać sytuacje nieprawidłowego realizowania przez rodzinę swoich funkcji;
- wyjaśnić, jak na poszczególnych etapach życia jednostki, zmienia się rola rodziny w procesie socjalizacji;
- wskazać zależności pomiędzy systemem wartości a zasadami funkcjonowania rodziny
- zhierarchizować funkcje szkoły;
- określić, jaki wpływ na rozwój i przyszłość młodego człowieka wywiera szkoła;
- wyjaśnić, jakich umiejętności oczekuje współczesny rynek pracy;
- wymienić czynniki umożliwiające odniesienie sukcesu edukacyjnego i zawodowego;
- ocenić pracę samorządu szkolnego / podejmowane przez niego działania i formy pracy;
- ocenić i uzasadnić swoją aktywność (pracę) w ramach samorządu;
- zaprojektować działania służące ograniczeniu wydatków budżetu domowego;
- wyjaśnić, jak przestrzeganie zasad świadomego konsumenta wpływa na funkcjonowanie gospodarstwa domowego.

Ocena celująca

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- przewidzieć konsekwencje braku zaspokojenia poszczególnych potrzeb człowieka;
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy normami formalnymi a nieformalnymi;
- na wybranych przykładach dokonać analizy sytuacji, w której dochodzi do konfliktu ról społecznych (wskazać przyczyny, konsekwencje, sposoby rozwiązania problemu);
- przedstawić problem przestrzegania norm społecznych w swoim środowisku (ocena zjawiska, dostrzeganie problemów zagrożeń, wskazywanie przyczyn i konsekwencji).
- porównać cechy grup nastawionych na realizację różnych typów zadań;
- dokonać analizy konkretnej sytuacji konfliktowej (wskazać strony konfliktu, przejawy, przyczyny i konsekwencje społeczne konfliktu; zaproponować sposoby rozwiązania konfliktu, uzasadnić wybór sposobu rozwiązania konfliktu);
- dokonać krytycznej analizy przekazu informacyjnego, np. reklamy (wykorzystane środki perswazyjne, przejawy i sposoby manipulacji, wykorzystane komunikaty niewerbalne);
- dokonać krytycznej analizy postaw uznawanych za asertywne pod kątem przestrzegania zasad asertywności;
- zaplanować (przeprowadzić / wziąć aktywny udział) akcję społeczną propagującą postawy asertywne i zasady asertywności;
- zaplanować (przeprowadzić / wziąć aktywny udział) działanie (projekt społeczny) propagujący na terenie szkoły lub społeczności lokalnej wybrane wartości kształtujące życie rodzinne;
- zaplanować (przeprowadzić / wziąć aktywny udział) działanie propagujące wiedzę na temat instytucji wspierających rodzinę i form pomocy rodzinie;

- zaplanować (przeprowadzić / wziąć aktywny udział) działanie propagujące ideę samorządności uczniowskiej;
- zaplanować (przeprowadzić / wziąć aktywny udział) działanie informujące społeczność szkolną, o sposobach dochodzenia swoich praw w szkole;
- na wybranych przykładach ocenić ofertę handlową (przydatność w gospodarstwie domowym, jakość, cena, konkurencyjność).

ROZDZIAŁ II : PRAWO I PRAWA CZŁOWIEKA

Ocena dopuszczająca

Otrzymuje uczeń, który umie:

- podać przykłady praw przysługujących dzieciom;
- podać przykłady praw i wolności człowieka;
- wymienić przykłady konstytucyjnych praw i wolności człowieka;
- podać przykłady łamania praw człowieka we współczesnym świecie;
- wymienić instytucje chroniące prawa człowieka w Polsce;
- podać przykłady zagrożeń wynikających z korzystania z cyberprzestrzeni;
- podać przykłady pozytywnego i negatywnego wykorzystania internetu przez młodych ludzi;
- wymienić przykłady działań policji;
- podać przykłady, innych niż policja, służb porządkowych w Polsce;
- podać przykłady działań straży miejskiej.

Ocena dostateczna

Otrzymuje uczeń, który umie:

- wymienić główne funkcje praw i wolności człowieka;
- podać, kto i kiedy uchwalił *Powszechną Deklarację Praw Człowieka*;
- podać, kto i kiedy uchwalił *Konwencję Praw Dziecka*;
- podać przykłady łamania praw dziecka;
- podać przykłady działań podejmowanych przez UNICEF;
- podać przykłady praw pierwszej, drugiej i trzeciej generacji;
- podać przykłady praw i wolności osobistych, politycznych oraz socjalnych, kulturalnych i ekonomicznych zagwarantowanych w Konstytucji RP;
- podać przykłady spraw, z którymi można zwrócić się do Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka;
- podać przykłady organizacji międzynarodowych zajmujących się ochroną praw i wolności człowieka;
- podać przykłady działań podejmowanych przez Międzynarodowy Czerwony Krzyż;
- określić, kogo w świetle polskiego prawa, nazywamy nieletnim;
- wymienić podstawowe zasady odpowiedzialności prawnej nieletnich;
- wymienić korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z Internetu;
- wskazać formy cyberprzemocy;
- wymienić główne zadania policji;
- wymienić główne prawa przysługujące policjantom;
- wymienić prawa przysługujące nieletnim w kontakcie z policjantem;

- wymienić rodzaje służb mundurowych w Polsce;
- odszukać informacje o prawach przysługujących ofiarom przestępstwa, świadkom i oskarżonym.

Ocena dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- wymienić cechy praw i wolności człowieka;
- wyjaśnić, na czym polega szczególne znaczenie *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*;
- wymienić prawa zawarte w *Konwencji Praw Dziecka*;
- rozwinąć skrót UNICEF;
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy prawami pierwszej, drugiej i trzeciej generacji;
- rozpoznać przykłady łamania praw i wolności człowieka;
- uzasadnić konieczność funkcjonowania systemu ochrony praw i wolności człowieka;
- przedstawić zagrożenia wynikające z łamania praw i wolności człowieka;
- wymienić przyczyny łamania praw człowieka;
- wyszukać w mediach opisy sytuacji, w których łamane są prawa człowieka;
- określić podstawowe zasady bezpiecznego korzystania z internetu;
- przedstawić wady i zalety aktywności na forach społecznościowych;
- wymienić zadania poszczególnych służb mundurowych w Polsce;
- wymienić główne prawa przysługujące ofiarom przestępstwa, świadkom i oskarżonym;
- uzasadnić konieczność znajomości przysługujących nam praw;
- wyjaśnić, gdzie należy szukać pomocy w przypadku występowania przemocy domowej.

Ocena bardzo dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- przedstawić historię koncepcji praw i wolności człowieka;
- wyjaśnić, znaczenie poszczególnych cech praw i wolności człowieka;
- wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa system ochrony praw człowieka;
- porównać poziom przestrzegania praw człowieka w państwach globalnego Południa i globalnej Północy;
- ocenić (uzasadnić) poziom przestrzegania praw człowieka w Polsce;
- wyjaśnić, jak skutecznie można się chronić przed zagrożeniem cyberprzemocą;
- uzasadnić konieczność reagowania w przypadku występowania przemocy domowej, przemocy rówieśniczej;
- zinterpretować przepisy prawa dotyczące działania służb porządkowych.

Ocena celująca

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- wyjaśnić, w jaki sposób młodzi ludzie mogą włączyć się w działania prowadzone przez UNICEF;
- zaprezentować wybraną formę aktywności UNICEFU;
- zaplanować (przeprowadzić / wziąć aktywny udział) kampanię społeczną propagującą ideę ochrony praw i wolności człowieka;

- przedstawić i ocenić poziom przestrzegania i ochrony praw i wolności człowieka w wybranym państwie świata;
- zaprezentować działalność wybranej organizacji międzynarodowej na rzecz ochrony praw i wolności człowieka;
- zaplanować (przeprowadzić/ wziąć aktywny udział) działanie na rzecz promowania wśród rówieśników zasad prawidłowego korzystania z Internetu;
- zaplanować działanie (przeprowadzić / wziąć aktywny udział)propagując konieczność przeciwdziałania przemocy domowej (przemocy w grupie rówieśniczej / przemocy w szkole).

ROZDZIAŁ III SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA I REGIONALNA

Ocena dopuszczająca

Otrzymuje uczeń, który umie:

- określić, kto tworzy samorząd uczniowski;
- podać przykłady działań samorządu uczniowskiego;
- wymienić podstawowe jednostki podziału terytorialnego państwa polskiego;
- określić, w której gminie, powiecie i województwie mieszka;
- wymienić organy gminy, w której mieszka;
- podać przykłady spraw załatwianych w urzędzie gminy;
- określić, gdzie znajduje się urząd gminy, w której mieszka;
- wymienić organy powiatu i województwa;
- podać przykłady spraw załatwianych w starostwie powiatowym i urzędzie marszałkowskim;
- określić, gdzie znajdują się władze powiatu i województwa, w których mieszka;
- podać przykłady spraw załatwianych przez urząd gminy, starostwo powiatowe, urząd marszałkowski;
- odszukać stronę internetową własnego urzędu gminy, starostwa powiatowego, urzędu marszałkowskiego .

Ocena dostateczna

Otrzymuje uczeń, który umie:

- wymienić rodzaje samorządów działających w Polsce;
- podać przykłady samorządów zawodowych;
- podać przykłady działań samorządu terytorialnego;
- odszukać na mapie województwo, w którym mieszka;
- rozpoznać herb miejscowości, w której mieszka;
- odszukać informacje na temat osób pełniących najważniejsze funkcje w swojej gminie.
- wymienić podstawowe zadania gminy;
- odróżnić organy uchwałodawcze od organów wykonawczych gminy;
- podać sposób wyłaniania władz gminy;
- podać przykłady spraw rozstrzyganych w referendum gminnym;
- wymienić podstawowe zadania samorządu powiatowego i wojewódzkiego;
- odróżnić organy uchwałodawcze od organów wykonawczych powiatu i województwa;
- podać sposób wyłaniania władz samorządowych powiatu i województwa;
- podać przykłady spraw rozstrzyganych w referendum lokalnym.
- sporządzić wykaz spraw, które można załatwić w gminie za pomocą ePUAP;

- wymienić podstawowe zasady postępowania etycznego w pracy administracji publicznej;
- wyjaśnić pojęcie korupcja;
- wymienić praw przysługujące obywatelowi w urzędzie;
- wypełnić wniosek o wydanie dowodu osobistego.

Ocena dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- wyjaśnić, w jakim celu tworzone są samorządy zawodowe;
- wyjaśnić, w czym przejawia się zasada decentralizacji władzy publicznej w Polsce;
- wymienić organy samorządów terytorialnych w Polsce;
- określić, jaki charakter ma gmina, w której mieszka;
- rozpoznać herb województwa, w którym mieszka;
- podać imiona i nazwiska osób pełniących aktualnie najważniejsze funkcje w swojej gminie;
- wymienić podstawowe uprawnienia organów uchwałodawczych i wykonawczych gminy;
- wymienić zasady przeprowadzania wyborów do władz gminy;
- podać przykłady zadań własnych i zleconych gminy;
- wymienić źródła gminy;
- podać przykłady wpływu finansowania mieszkańców na życie gminy;
- wyjaśnić pojęcie budżet obywatelski;
- wyszukać informacje na temat przedsięwzięć podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy, miasta;
- wymienić podstawowe uprawnienia organów uchwałodawczych i wykonawczych powiatu i województwa;
- zinterpretować przepis prawa dotyczący przeprowadzania wyborów do władz uchwałodawczych powiatu i województwa;
- odszukać informacje zamieszczane w Biuletynie Informacji Publicznej;
- wyjaśnić, jaki rodzaj informacji zamieszcza się w BIP;
- rozpoznać przypadki łamania praw obywateli w urzędzie.

Ocena bardzo dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- uzasadnić konieczność, angażowania się w życie lokalnej społeczności;
- wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa samorząd terytorialny;
- wyjaśnić, czym się różni gmina wiejska, od gminy miejsko-wiejskiej i miejskiej;
- wymienić organy państwa, które mogą ingerować [kontrolować] działania władz samorządowych
- do poszczególnych rodzajów gminy dopasować odpowiadające im organy;
- zinterpretować przepis prawa dotyczący organizacji referendum gminnego;
- wyjaśnić, jaką rolę w budżecie gminy odgrywają środki uzyskiwane z funduszy unijnych;
- uzasadnić konieczność angażowania się mieszkańców w rozwiązywanie problemów gminy i działalność organów gminy;
- wyjaśnić, w jaki sposób działalność samorządu gminnego przyczynia się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego podać przykłady działania młodzieżowej rady gminy;

- porównać strukturę i sposób powoływania władz samorządowych gminy, powiatu i województwa;
- wyjaśnić, dlaczego należy przestrzegać zasad etycznego postępowania urzędników administracji;
- wskazać działania, które może podjąć obywatel w przypadku łamania jego praw w urzędzie;
- uzasadnić konieczność aktywności obywatelskiej dla prawidłowego funkcjonowania społeczności lokalnej;
- zaprezentować strukturę organizacyjną swojego urzędu gminy.

Ocena celująca

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- zaprezentować swoją gminę: historię, symbole, tradycje oraz miejsca i osoby, które odegrały szczególną rolę w jej dziejach;
- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie na rzecz swojej społeczności lokalnej.
- wyszukać informacje na temat realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich;
- przygotować kampanię wyborczą do młodzieżowej rady gminy;
- uczestniczyć w pracach młodzieżowej rady gminy;
- zareklamować promować na forum szkoły ideę młodzieżowej rady gminy
- zaprezentować strukturę budżetu swojej gminy [wykres, tabela, prezentacja multimedialna
- przedstawić strukturę polityczną sejmiku swojego województwa;
- zaprezentować* swój powiat lub województwo [historię, symbole, tradycje oraz miejsca i osoby, które odegrały szczególną rolę w jej dziejach].
- zaplanować [przeprowadzić na forum szkoły] kampanię społeczną promującą zasady etycznego postępowania urzędników administracji [przeciwdziałającą zjawisku korupcji; nepotyzmu
- zorganizować debatę / dyskusję [wziąć aktywny udział w debacie/ dyskusji] na temat przyczyn i skutków zjawiska korupcji i [lub] nepotyzmu w życiu publicznym;
- zaprojektować inicjatywę, która może być sfinansowana w ramach budżetu obywatelskiego

OKRES II

ROZDZIAŁ IV WSPÓLNOTA NARODOWA

Ocena dopuszczająca

Otrzymuje uczeń, który umie:

- podać przykłady polskiego dziedzictwa narodowego;
- podać przykłady więzi łączących polską wspólnotę narodową,
- wymienić i rozpoznać polskie symbole narodowe;
- nazwać swoją dużą i małą ojczyznę;
- rozpoznać Narodowe Święto Niepodległości i Święto Narodowe Trzeciego Maja.
- wymienić podstawowe prawa i obowiązki obywatela RP;
- podać przykłady cnót /wartości obywatelskich;

- wymienić postaci najwybitniejszych Polaków XX i XXI wieku
- podać przykłady postaw patriotycznych i działań na rzecz dobra Ojczyzny;
- podać przykłady postaw patriotycznych wśród współczesnej młodzieży
- podać przykłady mniejszości etnicznych i narodowych we współczesnej Polsce;
- wymienić podstawowe grupy cudzoziemców przebywających w Polsce.
- podać przykłady / rozpoznać przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu;
- rozpoznać postawy tolerancyjne i braku tolerancji.

Ocena dostateczna

Otrzymuje uczeń, który umie:

- wymienić główne czynniki kształtujące polską tożsamość narodową;
 - wyjaśnić pojęcie ojczyzna;
 - opisać polskie symbole narodowe;
 - wymienić sytuacje, w których używa się polskich symboli narodowych;
 - wymienić najważniejsze polskie święta narodowe;
 - przedstawić zasady prawidłowego zachowania w trakcie uroczystości państwowych, świąt narodowych, wobec symboli narodowych.
 - odróżnić [rozpoznać na przykładach] pojęcie narodowość od obywatelstwa;
 - wymienić więzi łączące obywatela i państwo;
 - wymienić podstawowe sposoby nabycia obywatelstwa polskiego;
 - wyjaśnić, na czym polega zasada krwi;
 - wymienić cechy dobrego obywatela.
 - wyjaśnić pojęcie patriotyzm;
 - wymienić przejawy patriotyzmu lokalnego i gospodarczego.
-
- wymienić podstawowe prawa przysługujące mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce,
 - wyjaśnić pojęcie Polonia,
 - odczytać z mapy, gdzie znajdują się największe skupiska mniejszości etnicznych i narodowych w Polsce;
 - odczytać z mapy, gdzie współcześnie znajdują się największe skupiska Polonii.
 - wyjaśnić pojęcia: ksenofobia, rasizm, szowinizm;
 - wyjaśnić pojęcie tolerancja;
 - odróżnić postawę tolerancyjną od postawy bezkrytycznej akceptacji;
 - podać przykłady stereotypów.

Ocena dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy wspólnotą narodową i wspólnotą etniczną;
- wyjaśnić, jakie znaczenie dla współczesnego młodego człowieka ma tożsamość narodowa;
- przedstawić historię polskich symboli narodowych;
- wymienić różne rodzaje tożsamości społecznych;
- rozpoznać różne sposoby nabywania obywatelstwa polskiego;
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy obywatelstwem a narodowością;

- wymienić konstytucyjne prawa i obowiązki obywatela RP;
- wyjaśnić, jaki wpływ ma państwo na kształtowanie więzi narodowych;
- uzasadnić potrzebę patriotyzmu we współczesnym świecie;
- porównać postawy patriotyczne dawniej i dzisiaj;
- wymienić zamieszkujące Polskę mniejszości narodowe i etniczne, oraz grupę posługującą się językiem regionalnym;
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy mniejszościami narodowymi i etnicznymi w Polsce a cudzoziemcami;
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy pojęciami: imigranci i uchodźcy;
- wymienić podstawowe prawa przysługujące uchodźcom w Polsce;
- wymienić związki łączące Polonię z Polską;
- wyjaśnić pojęcie stereotyp;
- wymienić cechy stereotypu;
- wyjaśnić, w jaki sposób można przeciwstawiać się przejawom ksenofobii, w tym szowinizmowi i antysemityzmowi;
- porównać postawę patriotyczną i nacjonalistyczną;
- uzasadnić słuszność postawy tolerancyjnej.

Ocena bardzo dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- uzasadnić, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe - wyjaśnić, w jaki sposób historia kształtowała polską tożsamość narodową;
- do podanych świat narodowych dopasować odpowiadające im wydarzenia historyczne;
- przedstawić negatywne i pozytywne aspekty funkcjonowania społeczeństw wieloetnicznych/ narodowych,
- wyjaśnić, z czego mogą wynikać trudności w utrzymaniu polskiej tożsamości narodowej
- porównać różne sposoby nabywania obywatelstwa polskiego;
- uzasadnić konieczność przestrzegania cnót/wartości obywatelskich we współczesnym państwie demokratycznym;
- przedstawić konsekwencję odrzucenia wartości w życiu publicznym
- wskazać zalety i wady postaw określanych jako patriotyzm gospodarczy;
- wskazać zalety i wady postaw uznawanych współcześnie za przejawy patriotyzmu, np. kibicowanie na zawodach sportowych
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy mniejszością narodową a mniejszością etniczną;
- wymienić kryteria, które decydują w Polsce o uznaniu danej społeczności za mniejszość narodową lub etniczną;
- wymienić główne czynniki, które zadecydowały o powstaniu Polonii;
- uzasadnić konieczność szczególnej ochrony prawnej mniejszości narodowych i etnicznych.
- uzasadnić potrzebę przeciwstawiania się przejawom ksenofobii, w tym szowinizmowi i antysemityzmowi;
- przedstawić społeczne konsekwencje stereotypizacji.

Ocena celująca

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- wyjaśnić, jak i dlaczego, jak zmieniały się na przestrzeni dziejów polskie symbole narodowe,
- przedstawić wybrany problem etniczny / narodowy współczesnego świata;
- zaprezentować wybrany element polskiego dziedzictwa narodowego;
- przedstawić czynniki utrudniające i ułatwiające prawidłową komunikację pomiędzy różnymi grupami etnicznymi / narodowymi;
- zaprezentować wzorzec obywatela polskiego; wybór postaci uzasadnić, odwołując się do jego cnót, postaw, działań, osiągnięć;
- podjąć na forum szkoły lub środowiska lokalnego działania służące propagowaniu postaw patriotycznych (zaplanować, aktywnie uczestniczyć);
- podjąć działania sprzyjające rozwojowi lokalnej społeczności (zaplanować, aktywnie uczestniczyć);
- zaprezentować historię, kulturę, formy organizacji wybranej mniejszości narodowej lub etnicznej w Polsce;
- podjąć na forum szkoły lub środowiska lokalnego działania sprzyjające kształtowaniu postawy otwartości, akceptacji i tolerancji wobec odmienności etnicznych, religijnych i kulturowych.

ROZDZIAŁ V USTRÓJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Ocena dopuszczająca

Otrzymuje uczeń, który umie:

- podać przykłady działań władzy państwowej;
- wymienić podstawowe cechy państwa;
- wymienić nazwy współczesnych reżimów politycznych (demokracja, autorytaryzm, totalitaryzm);
- wymienić główne rodzaje władzy państwowej;
- wymienić organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sędziowskiej w Polsce;
- podać nazwę ustawy zasadniczej;
- wymienić organy władzy ustawodawczej;
- wymienić główną funkcję Sejmu i Senatu;
- określić, z kogo składa się Sejm i Senat;
- podać zasadę zgodnie, z którą formowany jest Sejm i Senat;
- podać przykład partii politycznej działającej w Polsce;
- wymienić organy władzy wykonawczej w Polsce;
- podać imię i nazwisko urzędującej głowy państwa oraz Prezesa Rady Ministrów;
- określić sposób powoływania Prezydenta RP;
- podać przykład uprawnienia Prezydenta RP;
- podać przykłady spraw, z którymi człowiek może zwrócić się do sądu;
- wymienić rodzaje sądów w Polsce;
- podać przykłady organizacji pozarządowych;
- podać przykłady działań wolontariuszy;

- podać przykłady środków masowego przekazu;
- podać przykłady pracy dziennikarzy;
- odszukać w środkach masowego przekazu przykłady reklam;
- wyjaśnia, czym są partie polityczne,
- wymienia rodzaje partii politycznych,
- podaje elementy kampanii wyborczej partii,
- wylicza systemy partyjne.

Ocena dostateczna

Otrzymuje uczeń, który umie:

- wyjaśnić, co to znaczy, że państwo jest suwerenne;
- wymienić podstawowe funkcje państwa;
- podać przykłady realizacji zasady przedstawicielstwa;
- wymienić podstawowe cechy państwa demokratycznego;
- wymienić podstawowe zasady ustroju Polski;
- wyjaśnić, na czym polega zasada: konstytucjonalizmu, przedstawicielstwa i trójpodziału władzy;
- wymienić źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce;
- wymienić szczególne cechy konstytucji;
- określić, z ilu posłów składa się Sejm, a z ilu Senat;
- wymienić najważniejsze kompetencje Sejmu i Senatu;
- wyjaśnić, na czym polega zasada przedstawicielstwa;
- wyjaśnić, w jaki sposób podejmowane są decyzje w Sejmie i Senacie;
- wymienić zasady, według których odbywają się wybory do Sejmu i Senatu;
- wymienić partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie bieżącej kadencji;
- przedstawić główne zasady wyboru Prezydenta RP;
- wymienić podstawowe kompetencje Prezydenta RP;
- wymienić podstawowe kompetencje Rady Ministrów
- wymienić główne zasady postępowania sądowego;
- wymienić nazwy trybunałów działających w Polsce;
- określić główne zadanie Trybunału Konstytucyjnego;
- wyjaśnić, czym zajmują się sądy administracyjne;
- podać przykłady realizacji prawa do swobodnego zrzeszania się;
- odszukać przykłady stowarzyszeń i fundacji działających w swoim środowisku lokalnym;
- podać przykłady działań podejmowanych przez związki zawodowe;
- wymienić cechy wolontariatu- podać główne cechy środków masowego przekazu;
- podać główne cechy opinii publicznej;
- wymienić główne funkcje mediów;
- podać przykłady mediów społecznościowych;
- odczytać, zilustrowane w prostej formie, wyniki wskazanego sondażu opinii publicznej;
- wymienić główne funkcje reklamy;
- przedstawić zawartość programu politycznego partii,
- określić, w jaki sposób partie dążą do osiągnięcia swoich celów,
- przedstawić systemy partyjne,
- tłumaczyć, czym są koalicja i opozycja w parlamencie,
- wymienić nazwy największych polskich partii politycznych,

- wyjaśnia, czym jest statut partii,
- wyszukuje potrzebne informacje w tekście ustawy o partiach politycznych.

Ocena dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

wymienić podstawowe formy demokracji bezpośredniej;

- wyjaśnić, czym się różni demokracja bezpośrednia od pośredniej;
- wymienić korzyści, jakie daje obywatelom ustrój demokratyczny;
- wymienić podstawowe cechy autorytaryzmu i totalitaryzmu;
- dopasować działania władzy państwowej do poszczególnych funkcji państwa;
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy monarchią a republiką;
- wymienić rozdziały Konstytucji RP;
- wyjaśnić, czym zajmuje się Trybunał Konstytucyjny;
- wyjaśnić, czym jest preambuła;
- wyjaśnić, na czym polegają zasady: pluralizmu politycznego, republikańskiej formy rządu, państwa prawa;
- wymienić wartości, do których odwołuje się preambuła Konstytucji;
- odszukać w Konstytucji RP przepisy dotyczące wskazanych kwestii;
- wyjaśnić, czego dotyczyły referenda ogólnokrajowe przeprowadzone po 1989 roku;
- określić, z kogo składa się Zgromadzenie Narodowe;
- podać przykład sytuacji, w której Sejm i Senat obradują jako Zgromadzenie Narodowe;
- wyjaśnić zasady, według których odbywają się wybory do Sejmu i Senatu;
- wyjaśnić pojęcie immunitet;
- wymienić główne etapy procesu ustawodawczego;
- wyjaśnić, co jest głównym celem działalności partii politycznej;
- uporządkować kompetencje Prezydenta RP (polityka wewnętrzna, polityka zagraniczna);
- omówić główne zasady procedury tworzenia rządu;
- przedstawić podstawowe fakty dotyczące życiorysu politycznego urzędującej głowy państwa oraz Prezesa Rady Ministrów;
- rozpoznać główne zasady postępowania sądowego;
- wyjaśnić, na czym polega zasada niezależności sądów;
- wyjaśnić, na czym polega zasada niezawisłości sędziów;
- wyjaśnić, jaką rolę pełnią sędziowie w procesie sądowym;
- wymienić strony postępowania sądowego (postępowanie karne i cywilne).
- wyjaśnić pojęcia: fundacja i stowarzyszenie;
- wyjaśnić, jak rolę pełnią związki zawodowe;
- uzasadnić konieczność angażowania się w działania organizacji pozarządowych;
- przedstawić korzyści wynikające z pracy w wolontariacie;
- wymienić główne organizacje młodzieżowe działające w Polsce;
- odczytać cel wskazanej kampanii społecznej;
- wskazać pozytywne i negatywne aspekty funkcjonowania mediów społecznościowych;
- wymienić główne zasady etyki dziennikarskiej;
- odszukać w tekście publicystycznym fakty i opinie;
- wymienić podstawowe sposoby perswazji / manipulacji stosowane w mediach;
- omawia funkcje partii politycznych;
- opisuje partie prawicowe, centrowe i lewicowe;
- tłumaczy znaczenie kampanii wyborczej dla funkcjonowania partii;

- charakteryzuje systemy partyjne, wskazuje wady i zalety każdego z nich;
- tłumaczy, jak utworzyć partię polityczną;
- analizuje tekst ustawy o partiach politycznych.

Ocena bardzo dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- wskazać wady i zalety demokracji bezpośredniej i pośredniej;
- wskazać na mapie Europy monarchie i republiki;
- podać przykłady współczesnych państwa autorytarnych;
- podać przykłady współczesnych i historycznych państw totalitarnych;
- wyjaśnić, jakich spraw może dotyczyć referendum ogólnokrajowe;
- dokonać interpretacji przepisu Konstytucji RP dotyczącego referendum ogólnokrajowego;
- przedstawić główne zasady nowelizacji Konstytucji RP;
- porównać zasady wyborów do Sejmu i Senatu;
- porównać rolę Sejmu i Senatu w procesie ustawodawczym;
- wyjaśnić, jaką rolę w procesie ustawodawczym posiada Prezydent RP;
- wyjaśnić pojęcia: mandat, komisje sejmowe, Prezydium Sejmu, Konwent Seniorów;
- wyjaśnić, jakie znaczenie w państwie demokratycznym ma aktywność wyborcza obywateli;
- wskazać skutki, jakie niesie dla państwa i społeczeństwa niska frekwencja wyborcza;
- wyjaśnić, na czym polega kontrola polityczna Sejmu nad Radą Ministrów;
- wyjaśnić na czym polega zasada kontrasygnaty;
- przedstawić główne zadania wskazanych ministerstw;
- wymienić Prezydentów RP po 1989;
- wymienić zasady gwarantujące niezawisłość sędziów;
- wyjaśnić, znaczenie zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego;
- wyjaśnić, w jaki sposób realizowana jest zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego;
- wyjaśnić rolę Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu dla ochrony zasady państwa prawa;
- wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa zasada swobodnego zrzeszania się;
- wyjaśnić różnicę pomiędzy fundacją a stowarzyszeniem;
- wyjaśnić, czym jest organizacja pożytku publicznego i w jaki sposób można wspomóc jej działalność;
- dostrzec środki perswazji / manipulacji zastosowane we wskazanej reklamie;
- wyjaśnić, jaką rolę pełni opinia publiczna [sondaże opinii publicznej] w państwie demokratycznym;
- uzasadnić konieczność przestrzegania zasad etyki dziennikarskiej;
- odszukać przykłady łamania etyki dziennikarskiej;
- uzasadnić konieczność oddzielania faktów od opinii;
- opisuje działalność partii w państwie demokratycznym.

Ocena celująca

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- Prezentować sytuację człowieka w państwie totalitarnym
- porównać pozycję obywatela w państwie demokratycznym oraz państwie autorytarnym i totalitarnym;
- wyjaśnić, dlaczego zasady konstytucjonalizmu, przedstawicielstwa, trójpodziału władzy, pluralizmu politycznego, państwa prawa są fundamentem ustroju demokratycznego;
- wskazać wady i zalety republikańskiej formy rządów;
- przedstawić historię polskiego konstytucjonalizmu;
- zaprezentować wybraną polską partię polityczną [struktura organizacyjna, program, działalność, wartości];
- zaprezentować zadania i zakres działań wybranego ministerstwa;
- na podstawie zgromadzonych informacji, wyjaśnić, w jaki sposób działania wskazanych ministerstw wpływają na życie przeciętnej polskiej rodziny;
- omówić strukturę i hierarchię sądów w Polsce;
- zaprezentować strukturę organizacyjną sądu rejonowego;
- zająć stanowisko w sprawie roli ławników w procesie sądowym (zbudować argumenty i kontrargumenty);
- aktywnie uczestniczyć w działaniach na rzecz wspierania innych ludzi, rozwoju środowiska lokalnego (aktywność w organizacjach pozarządowych, praca w wolontariacie);
- zaprezentować wybraną organizację pozarządową (misja, wartości, cele, formy działania, struktura organizacyjna, znaczenie dla środowiska);
- przedstawić historię NSZZ "Solidarność";
- zaplanować działalność i strukturę organizacyjną dowolnego stowarzyszenia;
- wyjaśnić, w jaki sposób należy strzec się przed manipulacją stosowaną w reklamach;
- dokonać krytycznej analizy wybranej reklamy;
- zaplanować (przeprowadzić / wziąć aktywny udział) kampanię reklamową (kampanię społeczną);
- charakteryzuje polską scenę polityczną.

ROZDZIAŁ VI SPRAWY MIĘDZYNARODOWE

Ocena dopuszczająca

Otrzymuje uczeń, który umie:

- rozwinąć skrót ONZ;
- rozwinąć skrót NATO;
- podać przykłady działań podejmowanych przez ONZ;
- podać przykłady działań podejmowanych przez NATO;
- wymienić rok, w którym Polska przystąpiła do Unii Europejskiej;
- wymienić państwa sąsiadujące z Polską, które należą do Unii Europejskiej;
- podać przykłady praw/korzyści, które nabyli obywatele polscy po wejściu Polski do Unii Europejskiej;
- wymienić przykłady ilustrujące proces globalizacji;
- podać przykłady pomocy humanitarnej podać rok, w którym Polska przystąpiła do Unii Europejskiej;

- podać przykłady działań terrorystycznych;
- podać przykłady konfliktów międzynarodowych.

Ocena dostateczna

Otrzymuje uczeń, który umie:

- wymienić, główne cele i zadania ONZ;
- wymienić główne cele i zadania NATO;
- rozpoznać przejawy realizacji przez państwo polityki zagranicznej;
- wymienić główne organy ONZ
- określić, kiedy i gdzie podpisano traktat o powstaniu Unii Europejskiej;
- wymienić imiona i nazwiska Ojców założycieli zjednoczonej Europy;
- wymienić główne przyczyny integracji europejskiej,
- wymienić główne zasady funkcjonowania Unii Europejskiej
- wyjaśnić, w jaki sposób nabywa się obywatelstwo Unii Europejskiej,
- wymienić prawa wynikające z obywatelstwa Unii Europejskiej,
- wymienić nazwy funduszy unijnych, z których korzysta Polska;
- wskazać, na podstawie mapy, państwa globalnej Północy i globalnego Południa;
- wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy państwami globalnej Północy i globalnego Południa; podać przykłady globalizacji ekonomicznej i kulturowej współczesnego świata;
- podać przykłady organizacji międzynarodowych zajmujących się rozwiązywaniem konfliktów i walką z terroryzmem;
- wymienić skutki długotrwałych konfliktów międzynarodowych.

Ocena dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- wyjaśnić, jaką rolę pełnią ambasadorzy i konsulowie;
- wyjaśnić, jakie są główne cele polityki zagranicznej państwa;
- określić, kiedy powstało ONZ i kiedy powstało NATO;
- wyjaśnić, czym zajmuje się Rada Bezpieczeństwa ONZ;
- wyjaśnić pojęcie *misja pokojowa* ONZ, - wymienić przykłady aktywności Polski w ONZ i NATO;
- wymienić główne etapy integracji europejskiej;
- wskazać na mapie państwa członkowskie Unii Europejskiej;
- odszukać informacje o życiorysie politycznym Ojców założycieli zjednoczonej Europy;
- wyjaśnić główne zasady funkcjonowania Unii Europejskiej;
- podać nazwy głównych organów Unii Europejskiej;
- wymienić imiona i nazwiska Polaków pełniących ważne funkcje w instytucjach /organach Unii Europejskiej;
- podać informacje dotyczące głównych etapów integracji Polski z Unią Europejską (referendum ratyfikacyjne);
- podać przykłady wykorzystania funduszy unijnych;
- wyjaśnić, na czym polega Europejski Rynek Wewnętrzny.
- podać przykłady ilustrujące dysproporcję rozwojową pomiędzy państwami globalnego Południa i globalnej Północy;

- podać przykłady zależności pomiędzy państwami globalnej Północy i globalnego Południa;
- uzasadnić konieczność udzielania pomocy humanitarnej.
- na wybranych przykładach przedstawić przyczyny współczesnych konfliktów międzynarodowych;
- wymienić skutki rozwoju terroryzmu we współczesnym świecie;
- wymienić cechy ludobójstwa

Ocena bardzo dobra

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- wyjaśnić, czym różni się ONZ od innych organizacji międzynarodowych;
- wyjaśnić, jaką rolę odgrywa NATO w polityce obronnej państwa polskiego;
- wymienić nazwy, innych niż ONZ i NATO, organizacji międzynarodowych, do których należy Polska;
- podać podstawowe kompetencje głównych organów Unii Europejskiej;
- przedstawić wady i zalety procesu integracji europejskiej;
- zaprezentować sylwetki polityczne Polaków pełniących ważne funkcje w instytucjach /organach Unii Europejskiej;
- ocenić proces integracji Polski z Unią Europejską - przedstawić korzyści i zagrożenia;
- wyjaśnić, na jakich zasadach funkcjonuje Strefa Schengen;
- przedstawić korzyści wynikające z przynależności Polski do Strefy Schengen.
- podać przyczyny dysproporcji rozwojowych współczesnego świata;
- wymienić korzyści i zagrożenia wynikające z procesu globalizacji;
- wyjaśnić, dlaczego pomoc dla państw biednego Południa jest często nieskuteczna
- wyjaśnić pojęcia Grupa G7;
- przedstawić różne rodzaje terroryzmu;
- wyjaśnić, dlaczego walka z terroryzmem jest trudna i często nieskuteczna.

Ocena celująca

Otrzymuje uczeń, który potrafi:

- zaprezentować wybraną misję pokojową ONZ, w której brały udział/biorą wojska polskie (cele, zadania, historia misji, charakterystyka konfliktu, udział wojsk polskich, geografia polityczna),
- wskazać na mapie państwa członkowskie NATO;
- zaprezentować wybrane problemy [osiągnięcia] Unii Europejskiej;
- zaprezentować wybrane państwa członkowskie Unii Europejskiej (historia, kultura, demografia, ekonomia, itp.)
- zaplanować (zorganizować / aktywnie uczestniczyć) *Dzień Europy* w szkole.
- zaprezentować inwestycje gminne, finansowane ze środków unijnych;
- zaprezentować wybraną inicjatywę unijną dotyczącą młodzieży.
- zaprezentować działania wybranej organizacji pozarządowej zajmującej się udzielaniem pomocy humanitarnej;
- zorganizować debatę / dyskusję [wziąć aktywny udział w debacie / dyskusji] dotyczącą sposobów udzielania efektywnej pomocy społecznościom globalnego Południa;
- zaprezentować problemy wybranego państwa globalnego Południa.

